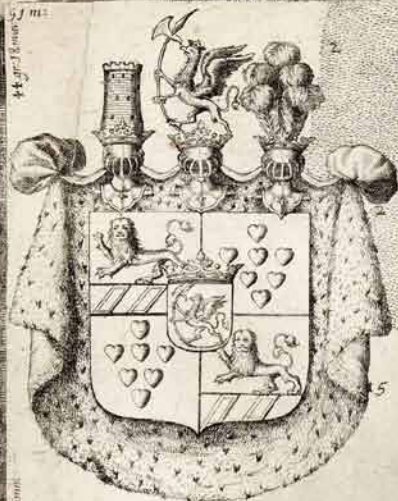

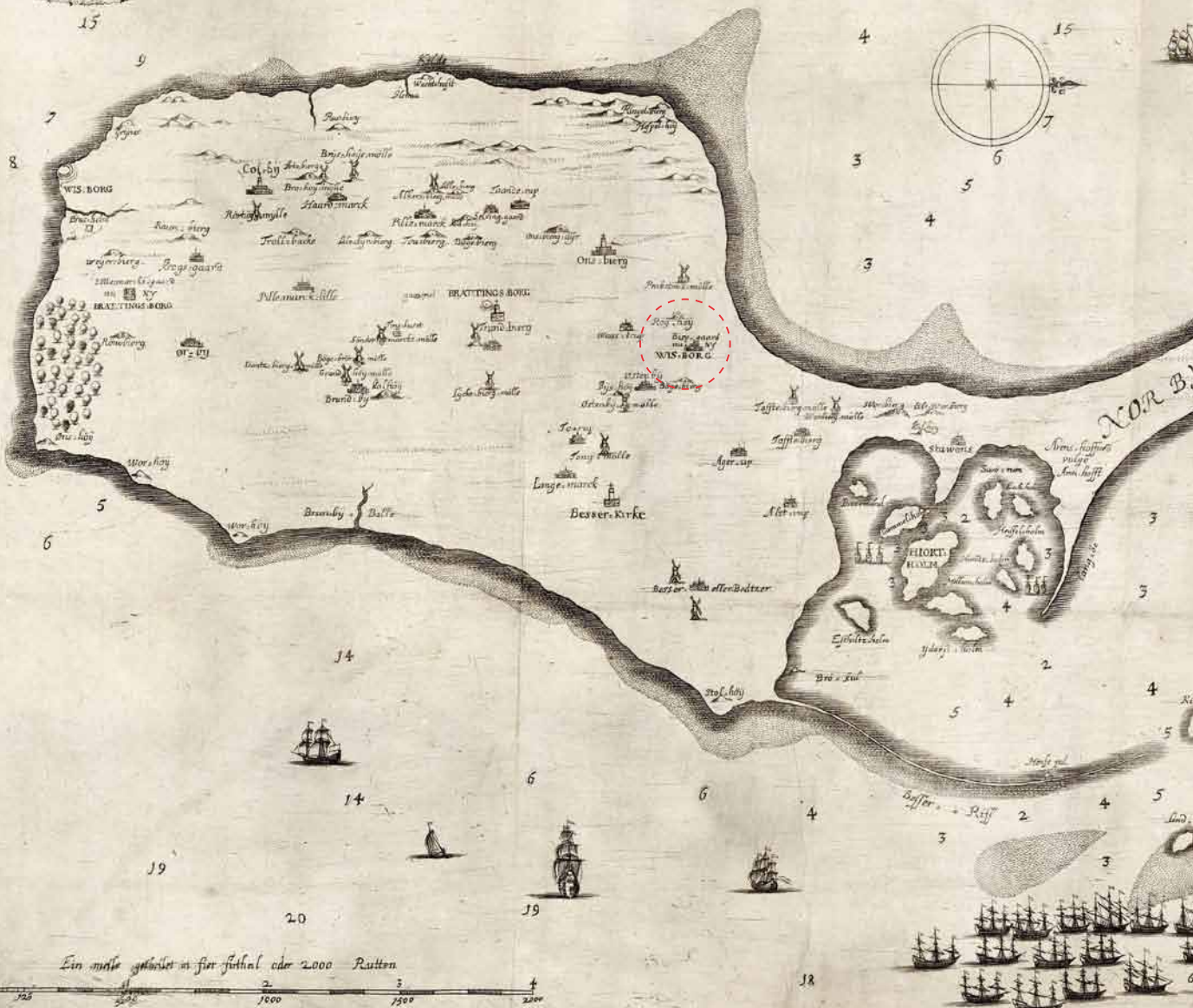

Swanen-grund

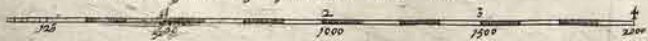
SAMSOE
IN REGNO DANIE ET IN REGNO BARTHICO
ACCURATA DESCRPTIO CHOROGRAPHICA
Anno 1673.

56 gr. 6

Liern-grund
14

Ein maße getheilet in vier fußthal oder 2000 Rutten

55 m.

56 gr. 6

Fra bispeborg til kongeborg

– udgravningen ved Bisgård på Samsø

AF VIVIAN ETTING, NILS ENGBERG,
JØRGEN FRANDSEN, LIS NYMARK OG HANS SKOV

Fig.1

Det ældste detaljerede kort over Samsø bringes i Peder Hansen Resens beskrivelse af øen fra 1675. Her optræder Bisgård både med navnet Bispgård og Ny Visborg. Det var Peder Griffenfeldt, der i sine få år som greve af Samsø 1674–76 omdøbte stedet, men det nye navn slog aldrig an. Nord er til højre.

The oldest detailed map of Samsø was published in Peder Hansen Resen's description of the island from 1675. Here Bisgård appears both with the name »Bispgård« and »Ny Visborg«. It was Peder Griffenfeldt who, during his few years as Count of Samsø in 1674–76, renamed the place, but the new name never gained a foothold. North is to the right.

Foto: Nationalmuseet

I sommeren 2010 gennemførtes en spændende udgravning på voldstedet Bisgård, der ligger i Onsbjerg Sogn på den nordvestlige del af Samsø. Her har der i århundreder ligget en lille borg-banke omgivet af en voldgrav, men ved udgravningen viste det sig, at borgen har været meget større end oprindelig antaget. Dateringen skulle desuden flyttes 100 år tilbage, og dermed har borgen og Samsø fået en helt anden historie.

Udgravningen på Bisgård er led i et større forskningsprojekt, som Nationalmuseet gennemfører i samarbejde med Moesgård Museum, Økomuseum Samsø og Kulturarvsstyrelsen. Projektet fokuserer på øens fem middelalderlige voldsteder, hvor målet er at belyse borgenes datering, bygningshistorie, udvikling og indbyrdes relationer. Det er sjældent, at der er mulighed for at gennemføre en større samlet undersøgelse af denne art, og der er kommet overordentlig spændende resultater ud af de tidligere udgravninger på henholdsvis Gl. Brattingsborg og Vesborg (SE ARBEJDSMARKEN 2009 OG 2010). Ejeren af de fem voldsteder, godsejer Anders Danneskiold-

Lassen, Brattingsborg Gods, støtter på alle måder projektet. Nu var turen kommet til Bisgård, der er det eneste af borganlæggene, hvor der har været permanent bebyggelse lige til i dag. Der står dog kun en enkelt bygning i bindingsværk tilbage fra en oprindelig firlænget gård, som engang i 1600-tallet afløste borgen. På det ældste matrikelkort over Bisgård fra 1811 ser man tydeligt de andre bygningsfløje og ude i haven en lille banke omgivet af en vandfyldt voldgrav (fig.2). Det er det fredede voldsted Bisgård. Omkring år 1900 blev området drænet og voldgraven delvist fyldt op.

Bispens gård

På forhånd havde vi ikke mange oplysninger om det ældste Bisgård. Selve navnet er uden tvivl en forvanskning af »Bispens gård«, for borgen var gennem en årrække i Århusbispens eje (fig.3). Det var dronning Margrete, der i 1390'erne pantsatte Samsø til biskop Bo af Århus for et lån på 5.000 mark, men allerede i 1407 blev pantet indløst. Biskoppen erklærede, at hverken han eller hans efterfølgere herefter havde krav på »nogen kongelig ret eller krongods på landet Samsø«. På trods af denne højtidelige erklæring opstod der strid om rettighe-derne til forskelligt gods bl.a. i Onsbjerg Sogn, hvor også Bisgård ligger. Både i 1424 og 1445 kørte retssager ved Samsø Landsting, hvor selveste lensmanden på Kalundborg Slot mødte op. Samsø var nemlig på dette tidspunkt blevet lagt ind under Kalundborg Len. Ved landstinget i 1424 blev det understreget, at Kronen var den rette ejer af jorderne, selv om den lokale præst havde beholdt dem lige »siden biskop Bo skildtes ved landet« (dvs. Samsø). Bisgård nævnes ikke direkte ved navn, men meget tyder på, at den faktisk forblev i kirkens eje helt op til reformationen 1536, hvor alle den katolske kirkes godser blev beslaglagt af Kronen. Navnet levede dog videre, og Bisgård omtales også af Peder Hansen Resen i den ældste beskrivelse af Samsø fra 1675.

Huset på den fredede borgbanke

På forhånd havde vi forventet, at vi skulle udgrave resterne af bispens stenhus på den markante, men beskedne borgbanke. Da han kun havde øen i pant i ca.

10 år, syntes størrelsen af det lille voldsted at passe til det begrænsede behov for beskyttelse til bispens folk. I dag er der en tæt bevoksning af store træer og brændenælder på stedet, men det lykkedes alligevel at undersøge borgbanken med et såkaldt magnetometer forud for udgravningen. Under gunstige forhold er det her muligt at danne sig et billede af, hvad der ligger under jordoverfladen. På Bisgård var forholdene gode, og målingerne tydede på, at banken gemte på resterne af en større stenbygning (fig.4).

Kulturarvsstyrelsen havde givet tilladelse til udgravning i et par søgegrøfter over den fredede borgbanke og voldgrav. Vi begyndte øst for voldstedet og fik med maskine udgravet en 50 m lang og 1,8 m bred grøft hen over banken og

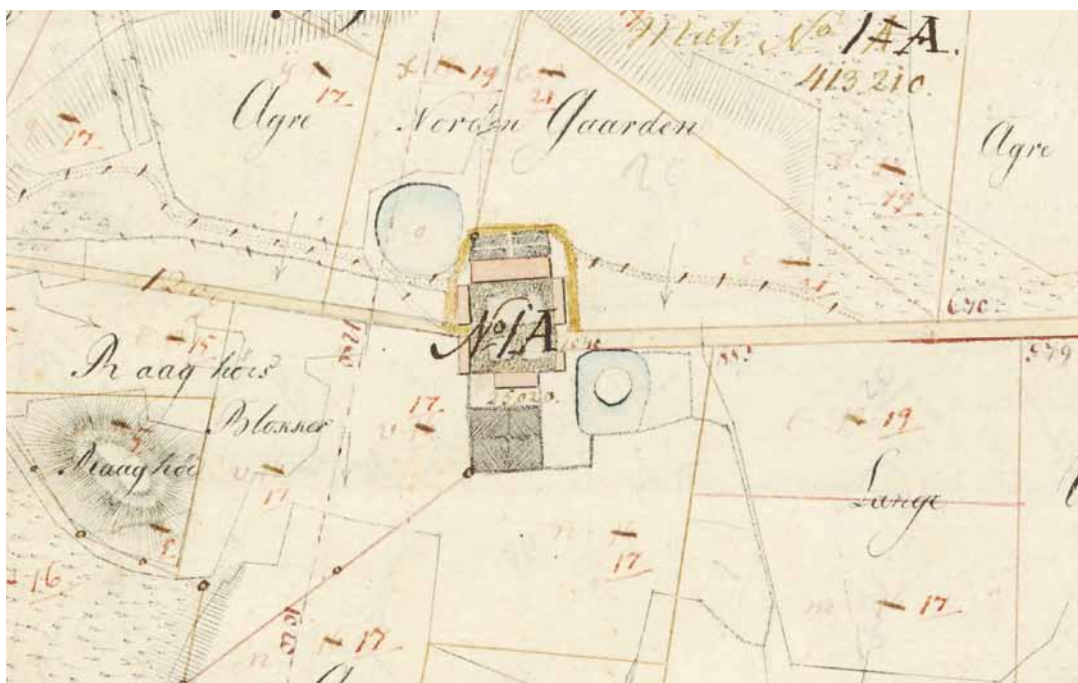

Fig.2

Det ældste matrikelkort over Bisgård er fra 1811, hvor den store firfløjede gård for længst havde afløst borgen. Ude i haven ses dog stadig den lille borgbanke, omgivet af en voldgrav. I dag er kun stuehuset tilbage af den store gård. Kort- og Matrikelstyrelsen.

The oldest cadastral map of Bisgård is from 1811, when the large quadrangular farm had long since succeeded the castle. Out in the garden, though, one can still see the small castle mound, surrounded by a moat. Today only the farmhouse remains of the large farm.

videre ud gennem den vestlige voldgrav. Vinkelret på den lange grøft blev der gravet to mindre grøfter på henholdsvis 11 m mod syd og 9 m mod nord (fig.5). Mod øst har voldgraven været 10 m bred, mens den mod vest med hele 15 m var noget bredere. Bunden af voldgraven lå ca. 3 m under borgbankens daværende overflade. Tørvelag i voldgraven er tegn på, at det har stået mellem 1,5 og 2,0 m vand i voldgraven. Mod øst var det meget tydeligt, at borgbankens sider er blevet forstærket med en tørveopbygning.

Ingen anlæg er længere synlige på banken, som gennem tiden er blevet grundigt plyndret for brugbare byggematerialer. Selv kampesten er blevet fjernet ved at grave et stykke ned i jorden, og også de ellers så karakteristiske lag med mørtel og murbrokker efter nedbrydningen af huset på banken var bortgravet. Derfor var vi i første omgang overbeviste om, at bygningen på stedet måtte have været opført i træ eller af bindingsværk. Da vi fik gravet dybere i banken, kom der imidlertid nedbrydningslag med mørtel og tegl til syne omkring de fundamenter, som heldigvis sta-

dig var bevaret i ret god stand en lille halv meter under nuværende terræn. Fundamenterne var kun synlige i søgegrøfterne, men de ligger sådan, at der ikke kan være tvivl om, at de hører til de fire sider i en bygning (fig.6). På borgbanken har stået et kraftigt og fornemt hus i hvert fald delvist opført i teglsten.

Fundamenternes bredde på 1,3 m svarer til de middelalderlige kirkers. Det giver et indtryk af størrelse og højde på den bygning, som fundamenterne har båret. Indvendig målt var huset 10,5 × 7 m bredt og har således haft et grundareal på ca. 73 m². Det kraftige fundament viser, at huset må have været to–tre etager højt, og der blev afdækket tre rundede kampestensfundamenter jævnt

placeret midt ned gennem bygningen. Det mest sandsynlige er, at de har båret tre hvælpiller, og at underetagen således har været et rum med fire murede hvælv. Huset må således betegnes som et fornemt byggeri. Fraværet af markante nedbrydningslag de to steder, hvor søgegrøften krydsede voldgraven, giver dog en usikkerhed i tolkningen, så vi ikke skal udelukke, at bygningen kan have været opført i en bindingsværkskonstruktion på stenfundament og med kraftige træstolper til at bære etageadskillelserne. Begge bygningstyper er kendt fra middelalderen. Mod øst og vest har bygningen stået helt ud til kanten af voldgraven, mens to meter af borgbanken mod nord og ca. 5 m mod syd har været friareal. Borgbanken har haft en størrelse på ca. 14 × 17 m, dvs. et areal på ca. 240 m². På grund af de kraftige afgravninger af borgbanken kan vi ikke sige noget om, hvordan arealerne nord og syd for bygningen har været udnyttet, men der var ingen spor af palisader eller andre forsvarsindretninger på banken. Bygningen og voldgraven har været alene om at udgøre forsvaret.

Fig.3
Biskop Bo af Århus havde Samsø i pant fra 1390'erne op til 1407. Bisgårds navn kommer sikkert fra denne periode, hvor borgen blev kaldt »Bispens gård«. Her ses biskoppens segl. Efter H. Petersen: Danske gejstlige Sigiller fra Middelalderen.

Bishop Bo of Århus had Samsø in pawn from the 1390s until 1407. The name Bisgård must come from this period, when the castle was called »Bispens gård« (Bishop's Farm or Bishop's Court). Here we see the Bishop's seal.

Broen

Ude i voldgraven vest for banken kom to egetræsstolper til syne lige i kanten af søgegrøften og blot 1,5 m fra bygningens vestgavl (fig.7). Det er højst sandsynligt brostolper fra broen over voldgraven. Søgegrøftens placering på det freddede fortidsminde levnede desværre ikke mulighed for at eftersøge flere stolper i denne omgang. Stolpernes indbyrdes placering udpeger den ene som originalen og den anden

som en reparation. Reparationsstolpen var så velbevaret, at den endnu havde et stykke bark siddende, og fældningstidspunktet kunne derfor ved årringsdatering bestemmes præcist til vinteren 1321–22. Den anden stolpes datering er lidt mere usikker, men sikkert er det, at den er fældet i årtierne efter 1270. En tredje stolpe frilagt i et andet felt mod nordvest kan tilhøre samme broforbindelse. Den er fældet i årene omkring 1340. Hvad enten den hører til broen eller ej, viser den, at borgen stadig på den tid var i funktion og blev vedligeholdt.

Datering

Dateringerne af brostolperne var en stor overraskelse. De gør borgen omkring hundrede år ældre end forventet, men de stemmer godt overens med dateringen af andre fund. Der blev således fundet ni såkaldte borgerkrigsmønter fra slutningen af 1200-tallet til midten af 1300-tallet, og mange fund af keramikskår, bæltespænder, armbrøstbolte og en fin spore støtter klart en datering af

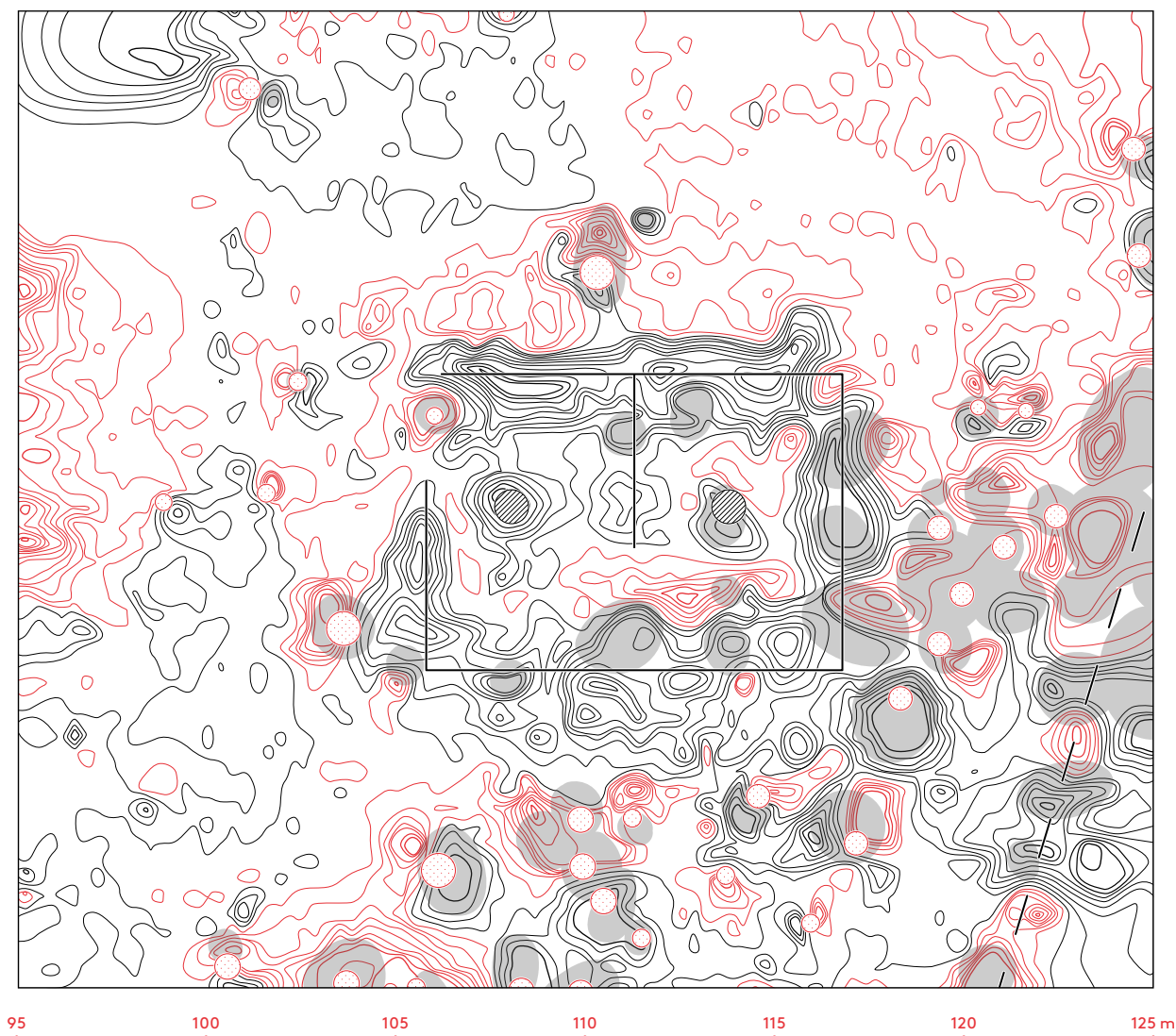

Fig.4

Forud for udgravningen blev den lille borgbanke gennemgået med magnetometer. Resultatet viste, at der under jorden måtte gemme sig fundamenter til en bygning.

Prior to the excavation, the small castle hill was surveyed with a magnetometer. The result showed that there must be the foundations of a building under the soil.

Opmåling: Tatiana Smekalova

Bisgård til denne periode (fig.8). Ved maskingravningen af søgegrøfterne blev der afgravet i tynde lag, og efter hver afgravning blev fladen gået over med metaldetektor af dygtige amatørarkæologer, som leverer en uundværlig hjælp ved udgravningerne på Samsøs voldsteder. Fundene viser samstemmende, at borgen må være opført omkring hundrede år før Biskop Bo havde Samsø i pant i årene omkring 1400, dvs. ca. år 1300, eller skal vi gætte på 1290'erne. Det var udgravningens ene store overraskelse.

Forborgen

Den anden overraskelse blev konstateringen af, at den lille borgbanke blot var en mindre, omend vigtig, del af et langt større borganlæg. Endnu en borgbanke på hele ca. 2.500 m² skulle vise sig at ligge gemt neden under det nuværende Bisgård og dens have. Brattingsborg Gods ejer Bisgård i dag, og vi fik godsejer Anders Danneskiold-Lassens tilladelse til at lægge søgegrøfter i haven for om muligt at lokalisere den nye borgbankes voldgrave og få et indblik i, om der stadig skulle gemme sig

anlæg under græsplæne og blomsterbede. Den lange øst-vestgående søgegrøft blev forlænget mod vest med stort set samme orientering, således at den i alt blev godt 130 m lang, og her lykkedes det at fastlægge den vestlige voldgrav. I to andre søgegrøfter mod henholdsvis syd og nord blev voldgravsforløbet også konstateret, sådan at borgbankens omtrentlige størrelse og form nu ligger fast. Voldgravene mod syd og vest var begge ca. 10 m brede. Mod nord var det kun voldgravens inderside, som blev dokumenteret. Der var heller ikke på den store borgbanke spor efter en vold, palisade eller forsvarsmur ud mod voldgraven.

Den store borgbanke udgør en såkaldt forborg, hvor der har ligget økonomibygninger, stalde og lader. Den er skabt ved at tilføre et opfyldningslag på mindst 1,2 m jord og ler, der bl.a. blev hentet, da man gravede ud til voldgravene. Der var også et tilført lag med brændt lerklining, trækul og aske, som vidner om, at man har fået ryddet op efter en brand et andet sted ved at deponere affaldet på den kommende borgbanke. Forborgen er efter middelalderen blevet omformet, reguleret og afgravet, så der også her kun er bevaret anlæg, som har været gravet godt ned i borgbanken (fig.9). I den lange søgegrøft blev det meste af en kampestenssat brønd frilagt. Brønden havde en indvendig diameter på 1,4 m, og den var fyldt op med rent strandsand. Af sikkerhedsmæssige grunde blev kun noget af den tømt, men med karteringsbor kom vi ned i 5 m's dybde. Der blev ikke gjort daterende fund i brøndens opbygningslag, så alderen er usikker, men brønden hører med stor sandsynlighed til borganlægget.

Længere mod vest krydsede søgegrøften en velbevaret kælder med ydervægge opbygget af kampesten. Stenene er blevet sat, samtidig med at borgbanken blev opbygget, så dateringen af kælderen kan der ikke herske tvivl om. Som det store stenhus på den lille borgbanke hører den til anlægget fra ca. år 1300. Kælderen var fyldt op af store mængder teglstensbrokker og kampesten, men den forholdsvis spinkle mur har næppe kunnet bære et stenhus. Teglstenene stammer således formentlig fra tavlene i en bindingsværksbygning. Udvendig har bygningen haft en bredde på 7 m, og indvendig målte kælderen 5,8 m. Det fint bevarede gulv i kælderen var pigstensbelagt (fig.10), og kælderen har været delt i to rum af en skillevej. Den østlige del var lagt oven på det oprindelige gulv og må være kommet til ved en ombygning. En stor, flad trædesten ved vestvæggen viser tydeligt, hvor indgangen til kælderen har været. Ved siden af indgangen var en stenopbygning, der muligvis er del af en ovenkonstruktion. Sandsynligvis har kælderen været udnyttet som køkken, således som det kendes fra mange

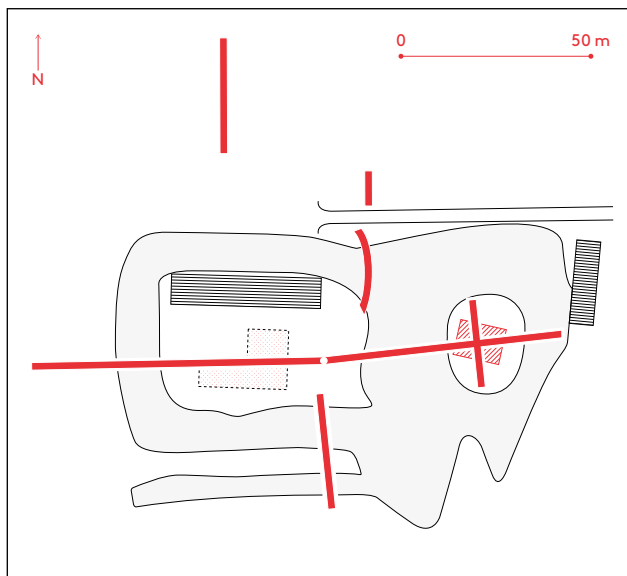

Fig.5

Plan over Bisgård med de indtegnede, røde søgegrøfter fra udgravningen. Med gråt er fremhævet de oprindelige voldgrave, der omgav hovedborgen med stenhuset, samt forborgen med økonomibygningerne. Planen over disse antydes med en stiple linje. Med sort er markeret det endnu stående stuehus fra den senere firlængede gård, samt en ydre lade.

Plan of Bisgård with the sondage trenches, red, from the excavation drawn in. The original moats that surrounded the main castle with the stone house, and the forecourt with its utility buildings, are emphasized in grey. The plan of these buildings is indicated by a broken line. The still-standing farmhouse from the later four-winged farm, as well as an outer barn, are marked in black.

Tegning: Ib Radoor

Fig.6

Den nordre søgegrøft på den lille hovedbanke. Fundamentet på tværs af søgegrøften er fra stenhusets nordmur, og i baggrundens profil ses den bratte nedgravning til voldgraven.

The northern sondage trench on the small main mound. The foundations across the trench are from the north wall of the stone house, and in the profile in the background one can see the steep descent dug down to the moat.

Foto: Nils Engberg

Fig.7

Nils Engberg og Per Poulsen optager en af brostolperne fra voldgraven mellem hovedbanken og forborgen. Den dendrokronologiske datering viste, at den ældste bro blev etableret i 1290'erne og senere repareret i vinteren 1321–22.

Nils Engberg and Per Poulsen taking up one of the bridge posts from the moat between the main mound and the bailey. The dendrochronological dating showed that the oldest bridge was established in the 1290s and was later repaired in the winter of 1321–22.

Foto: Hans Skov

andre steder. Der blev foruden en del keramikskår også fundet en mønt fra Christian 4.s tid samt stumper af kridtpiber, som først begyndte at blive produceret i begyndelsen af 1600-tallet. Bygningen er dermed tidligst blevet brudt ned engang i første halvdel af 1600-tallet. Søgegrøften passerede tæt på endnu en bygning. Ved afrensning af grøftens sydvæg og bund blev det tydeligt, at vi havde kontakt med de yderste 10–20 cm af en konstruktion med kraftige jordgravede stolper. Et brandlag ved stolpehullerne tyder

på, at konstruktionen på et tidspunkt er brændt. Formentlig er der tale om en øst-vestvendt bygning på grund af de kraftige og øjensynligt regelmæssigt anbragte stolper. De var gravet ned i bankens opfyldte lag, og denne bygning har således også været en del af borgens middelalderlige bygningsmasse. Der var anvendt forskellige størrelser af teglsten, hvilket tyder på, at der på ladegården har været mindst tre bygningsfaser. Om det er forskellige bygninger eller ombygninger af samme hus, kan vi ikke sige noget sikkert om. Munkestenene anvendt ved byggeriet af det store hus på den lille borgbanke havde en størrelse, som ikke gik igen i byggerierne på forborgen. Det kan være et tilfælde, men det kan også udlægges som endnu et indicium på denne bygnings særlige status. Kun en ganske lille del af den store borgbanke blev undersøgt i 2010, og alligevel fandt vi resterne af én, sandsynligvis to bygninger. På forborgen foregik borgens daglige liv, mens stenhuset på den lille borgbanke var forbeholdt borgherrens stedlige repræsentant, dvs. kongens slotsfoged.

Bisgård efter middelalderen

I modsætning til Samsøs andre borge har Bisgård været i brug uden afbrydelse siden opførelsen. Den fungerede efter reformationen i 1536 som sognets præstegård og residens for provsten over Samsø. Bisgård var vurderet til 34 tdr. hartkorn og havde 14 underliggende gårde, så provstiet har uden tvivl været et særdeles indbringende embede, som der var rift om.

Fig.8

Fund fra udgravningen.

- For- og bagside af to såkaldte borgerkrigs mønter, sammenholdt med en tegning af typen. Øverst en penning, slået i Roskilde i 1280'erne og nederst en penning, slået samme sted ca. 1310–1320. Begge mønter er 1,7 cm i diameter.
- Velbevaret spore fra 1300–1400. Længde 15 cm.

Finds from the excavation.

- Obverse and reverse of two so-called Civil War coins. Compared with a drawing of the type. Top: A *penning*, minted in Roskilde in the 1280s. Bottom: A *penning*, minted at the same place c. 1310–1320. Both coins are 1.7 cm in diameter.
- Well preserved spur from 1300–1400. Length 15 cm.

Foto: Nationalmuseet

Fig.9

I søgegrøften hen over forborgen ses i forgrunden den stensatte brønd. Bagerst skimtes fundamenterne til økonomibygningen med det velbevarede gulv. Stuehuset fra den senere gård ses til højre.

In the sondage trench across the bailey, the stone-built well can be seen in the foreground. At the back one can make out the foundations of the utility building with its well preserved floor. The farmhouse from the later farm can be seen on the right.

Foto: Hans Skov

Fig.10

Et fint pigstensbelagt gulv var stadig bevaret fra kælderetagen i en af borgens økonomibygninger. Huset har været 7 m bredt og delt i to rum. Indgangen med trædesten var stadig bevaret.

A fine cobblestone floor was still preserved from the cellar floor in one of the castle's utility buildings. The house was 7 m wide and divided into two rooms. The entrance with its stepping stones was still preserved.

Foto: Nils Engberg

Fig.11

Skår fra en glaseret stentøjskande fra renæssancen, udsmykket med portrætter i små medaljoner.

Shards from a glazed stoneware jug from the Renaissance, decorated with portraits in small medallions.

Foto: Økomuseum Samsø

Udgravningen gav også ny viden om Bisgårds nyere historie. I den sydlige søgegrøft var det tydeligt, at man i begyndelsen af 1600-tallet har udvidet og planeret den gamle, store borgbanke. Hensigten har uden tvivl været at modernisere Bisgård og skabe et gårds- og haveanlæg i barokkens ånd med akse og symmetri (fig.5). Den middelalderlige voldgrav blev ved omformningen af banken delvist fyldt op, og en ny vandfyldt pyntegrav – kantet af sten

og sikret med en trækonstruktion i bunden – blev en del af det nye anlæg. I 1800-tallet blev haven mod syd igen udvidet og omlagt, samtidig med at renæssancens pyntegrav blev fyldt op.

Bisgårds tid som præstegård randt ud med den lærde Peder Krog, der var provst i årene 1681–88. På dette tidspunkt havde Christian 5. overdraget Samsø til Sofie Amalie Moth, der var hans elskerinde og hustru til venstre hånd. Der blev oprettet et arveligt grevskab for hende og deres børn, som fik tildelt navnet Danneskiold-Samsøe. Grevinden besluttede sig til at mageskifte Bisgård med nogle ejendomme i Besser, som herefter blev præstebolig, og Bisgård blev så drevet som forpagtergård under Brattingsborg Gods. Mange af fundene fra udgravningen kommer fra Bisgårds nyere tid. Der er bl.a. skår fra en glaseret stentøjskande fra renæssancen, udsmykket med dekorative portrætter i små medaljoner, samt stumper af en fornem grønglaseret kakkelovn (fig.11). Desuden fandtes en stor sølvmønt med Christian 5.s monogram og valgsprog: Pietate et Justitia (fromhed og retfærdighed), som meget passende kan symbolisere Danneskiold-Samsøe-slægtens overtagelse af Bisgård under Sofie Amalie Moth.

Ifølge Laurids de Thuras Samsø-beskrivelse fra 1758 var gårdens daværende bygninger opført af Christian 4., hvilket passer godt med de arkæologiske iagttagelser af borgens omdannelse til et gårdsanlæg i begyndelsen af 1600-tallet. Det ældste matrikelkort over Bisgård fra 1811 (fig.2). viser den store firlængede gård, der omsluttede en rummelig gårdsplads, og sådan fremstod den helt op til midten af 1900-tallet (fig.12). Nordlængen var en anseelig ladebygning i bindingsværk fra 1761, der senere blev udskiftet ligesom østfløjen. Vestlængen med portåbningen var ligeledes af bindingsværk, og den gik muligvis helt tilbage til 1600-tallet. I dag er kun stuehuset mod syd bevaret som det sidste led i kæden af bygninger med rødder helt tilbage til middelalderen.

Fig.12

Bisgård i 1950'erne, hvor den store firlængede gård stadig var bevaret. I dag står kun stuehuset mod syd, der ses til venstre i billedet.

Bisgård in the 1950s, when the large quadrangular farm was still preserved. Today all that remains is the southern wing, which can be seen on the left of the picture.

Foto: Nationalmuseet

Nye fund – ny viden – ny historie om borgene på Samsø

Borgen har vist sig at være meget større end antaget på forhånd, og den dendrokronologiske datering sammenholdt med det store antal borgerkrigsmønter og ældre fund viser entydigt, at man er begyndt opførelsen af borganlægget allerede i Erik Menveds regeringstid (1286–1319). På den baggrund ændrer opfattelsen af Bisgårds historie sig væsentligt, og vores vurdering af borgene på Samsø må revideres. Som billedet tegner sig nu, må Bisgaard – med et andet navn, som vi ikke kender – betragtes som efterfølgeren til Gl. Brattingsborg, der blev erobret og nedbrudt af Marsk Stig i 1289. Men hvor længe den derefter fortsatte

med at fungere som kongens lensborg på Samsø, gav udgravningen ikke noget entydigt svar på. Omkring 1340 blev der stadig repareret på borgen, men da den nye kongelige borg Vesborg blev opført på sydkysten engang i 1360'erne, var det her, Valdemar Atterdags lensmand residerede. Vesborg fungerede kun kort, og hvilken rolle Bisgård kom til at spille i denne periode vides ikke. Sikker er det imidlertid, at Århusbispen overtog stedet i 1390'erne og dermed fik sat et gejstligt præget navn på stedet, som holdt sig i flere hundrede år.

LITTERATUR

Engberg, Nils, Vivian Etting, Lis Nymark og Hans Skov: »Kongeborg, kirke og borgerkrig på Gl. Brattingsborg« i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2009, s. 91–108.

Etting, Vivian, Nils Engberg, Jørgen Frandsen, Lis Nymark og Hans Skov: »Vesborg – kongeborgen med den korte historie« i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2010, s. 37–53.

Nymark, Lis: »Samsøs voldsteder« i *hikuin* nr. 14, 1988, s. 241–252.

Resen, Peder Hansen: *Descriptio et illustratio Samsøe insulæ maris baltici*, Hafnia 1675.

Roth Andersen, John: *Der ligger en ø – Samsø*, Tranebjerg 1981.

Thurah, Laurids de: *Beskrivelse af øen Samsøe*, København 1758.

FORFATTEROPLYSNINGER

VIVIAN ETTING

museumsinspektør, cand.mag.,
Danmarks Middelalder og Renæssance,
Nationalmuseet

NILS ENGBERG

museumsinspektør, cand.mag.,
Danmarks Middelalder og Renæssance,
Nationalmuseet

JØRGEN FRANSEN

arkitekt MAA, Bevaring,
Kulturarvsstyrelsen

LIS NYMARK

museumsinspektør, cand.mag.,
Økomuseum Samsø

HANS SKOV

museumsinspektør, cand.mag.,
Moesgård Museum

ENGLISH SUMMARY

From bishop's palace to royal castle – the excavations at Bisgård on Samsø

In the summer of 2010, as part of a major research project on the medieval castles on the island of Samsø, a fascinating excavation was conducted at the castle mound Bisgård, which is in the northwestern part of the island. It is the only one of the castle sites that has been permanently settled right up until today. However, only a single building now remains of the quadrangular farm that succeeded the castle at some point in the 1600s. The small castle mound from the main building of the castle now came to lie in the garden, surrounded by a moat.

The name Bisgård derives from the designation Bispens Gård (Bishop's Court), which goes back to the time around 1400. At that time Samsø had been in pawn for several years to Bishop Bo of Århus, but in 1407 the Crown had redeemed the pawn of 5000 marks. Afterwards, however, there were disputes over the rights to various lands in the parish, and presumably Bisgård remained the property of the Church right up until the Reformation in 1536.

In the excavation, a 50 m long sondage trench was dug across the castle mound and the western moat, and another two trenches at right angles to it. This exposed strong foundations from a larger house which measured 10.5 × 7 m inside and was presumably two to three floors tall. The demolition of the house had been very thorough, and there were hardly any remains of rubble and mortar. The small castle mound measures only about 14 × 17 m, and the building must have stood all the way out against the edge of the moat to the east and west. During the excavation of the 10 m wide moat towards the east, two bridge posts of oak emerged, and the dendrochronological dating of these surprisingly showed that the oldest bridge had been built at the end of the thirteenth century and later repaired in the winter of 1321–22. It was thus clear that the castle was a hundred years older than originally supposed, and was probably built by King Erik Menved (reigned 1286–1319) as a replacement for the older castle Gammel Brattingsborg, which had been destroyed in 1289. The excavation had more surprises in store, for it turned out that the castle complex was much larger. Towards the west lay a large castle hill of a whole 2500 m², which contained the bailey with stables, barns and utility buildings. This hill had also been surrounded by a moat c. 10 m wide. During the excavation a long sondage trench was dug across the mound, and thus uncovered a stone-built well and a well preserved cellar floor from a 7 m wide building. In the cellar a coin of Christian IV was found as well as parts from clay pipes, showing that the building was in use up until the seventeenth century.

The results of the excavation have given us a brand new picture of the history of Bisgård, which now extends back to the end of the thirteenth century and forward to the present. After the Reformation Bisgård functioned as a rectory until 1688, when it was taken over by the aristocratic Danne-skiold-Samsøe family, who still owns the place.

NATIONALMUSEET

9 788776 021788

Nationalmuseets Arbejdsmark 2011

Redaktion:

Per Kristian Madsen og Ingrid Wass
© Nationalmuseet og forfatterne

Alle manuskripter underkastes anonym fagfællebedømmelse.
All papers are subject to anonymous peer refereeing.

ISBN: 978-87-7602-178-8

ISSN: 0084-9308

Printed in Denmark 2011

Grafisk Design:

Designbolaget

Illustrationer:

Designbolaget/Jonathan Faust

Billedbehandling og tryk:

Datagraf

Engelsk oversættelse af billedtekster og resumeer:

James Manley

Korrektur:

Jørgen Lethan

Udgivet af:

Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K

Salg til boghandlere: Nationalmuseets butik

Omslag:

På Facebook lægger man billeder ud af sig selv, sin familie og sine venner. Ida Charlotte (født 1753 i Aalborg) skulle selvfølgelig ikke være anderledes end sine venner på Facebook.
Foto: John Lee

Cover:

On Facebook you post pictures of yourself, your family and your friends. Of course Ida Charlotte (born in Aalborg in 1753) was to be no different from her friends on Facebook.

Titelopslag:

Sanderum Kirke, kalkmaleri med alle Helvedes pinsler.
Foto: Roberto Fortuna, 2010

Title page:

Sanderum Kirke, wall painting showing all the torments of Hell.